

โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2
(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

โครงการการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
เรื่อง หอผี ศาลเจ้าปู่กับความเป็นจีนในอีสาน

โดย

นาริรัตน์ ปริสุทธิวุฒิพร

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กันยายน 2553

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2
(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

โครงการการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
เรื่อง หอผี ศาลเจ้าปู่กับความป็นเงินในอีสาน

คณะผู้วิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาริรัตน์ ปริสุทธิวุฒิพร	หัวหน้าโครงการ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ	ที่ปรึกษา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ มณีโชติ	ที่ปรึกษา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ	ที่ปรึกษา

ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2
(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

(ความเห็นในรายงานผลการดำเนินโครงการเป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กันยายน 2553

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยเคยทำงานวิจัยเรื่องคนจีนในลุ่มน้ำชี ในการทำวิจัยครั้งนั้น เรื่องคนจีนกับความเชื่อ เป็นความสนใจพิเศษของผู้วิจัย แต่เนื่องด้วยระยะเวลาและงานประจำ ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างทั่วถึง เมื่องานโครงการยูววิจัยเรื่องประวัติศาสตร์เข้ามา รวมทั้งมีโครงการของนักเรียนที่สนใจเรื่องเจ้าปู่ (ความเชื่อของคนอีสาน) พร้อมกับได้เล่าปรากฏการณ์ที่คนจีนเข้าไปสร้างศาลเจ้าจีนในบริเวณเจ้าปู่ ทำให้ผู้วิจัยสนใจ และสอบถามต่อ จึงได้เหมือนต่อภาพเดิมที่ผู้วิจัยเคยทำไว้ และได้ต่อยอดเพิ่มเติมข้อมูลเดิมที่ผู้วิจัยมองข้ามในงานชิ้นเดิม จึงต้องขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และอาจารย์ทม เกตุวงศา หัวหน้าโครงการที่ได้ให้โอกาสผู้วิจัยได้มาสังเคราะห์งาน จนทำให้ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมองค์ความรู้ให้ตนเองต่อเรื่องที่สนใจ

ขอขอบคุณอาจารย์และนักเรียนในโครงการยูววิจัยที่มุ่งมั่นจนสามารถเห็นผลงานและสามารถนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์งานได้ และขอขอบคุณอาจารย์ผู้ร่วมงาน อาจารย์วิทยากร และอาจารย์ผู้ช่วยแนะแนะประเด็น รวมทั้งเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานทุกคนที่ร่วมงานนี้กันอย่างแข็งขัน

การสังเคราะห์งานนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำงานหนักของทีมตลอดทั้งปี เพราะทุกคนต้องปลีกเวลาจากงานประจำที่มีมากอยู่แล้ว ออกช่วยแนะนำครูและนักเรียนให้มีมุมมองในการศึกษาประวัติศาสตร์และเขียนงานออกมาให้ได้ จึงต้องขอขอบคุณทุกคนที่มีจิตมุ่งมั่นต่อการช่วยเหลือและการทำงานเพื่อส่วนรวม

นาริรัตน์ ปริสุทธิวุฒิพร

บทคัดย่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มที่ 2

(ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา)

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้

เรื่อง (ภาษาไทย) หอผี ศาลเจ้าปู่กับความเป็นจีนในอีสาน

(ภาษาอังกฤษ) Re-Engaging Chineseness in Perspective of
Isan Spiritual House (Hoa-Pii) and Jao-Pu Shrine (San Jao-Pu)

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายริรัตน์ ปริสุทธุฒิพร

ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ มณีโชติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปฐม หงษ์สุวรรณ

ปีที่พิมพ์ 2553

โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้ เรื่อง “หอผี ศาลเจ้าปู่กับความเป็นจีนในอีสาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทพเจ้าปู่ในถ้ำงม่าและเจ้าปู่ของคนจีนในอีสาน การศึกษานี้ได้ข้อมูลพื้นฐานจากงานวิจัยของกลุ่มยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มที่ 2 (ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และ นครราชสีมา) และข้อมูลประกอบจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อของ คนจีนในอีสาน

จากการศึกษาพบว่าคนจีนในอีสานมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าปู่ในถ้ำงม่า ในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน รวมทั้งการสร้างศาลเจ้าจีนด้วย โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ แบบที่ 1 เทพเจ้าจีนและศาลเจ้าจีนที่คงความเป็นจีน กลุ่มนี้เชื่อว่าเทพเจ้าของเขามาจากประเทศจีน และศาลเจ้าจีนอยู่ในเขตชุมชนจีน เช่นศาลเจ้าจีนในอ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด แบบที่ 2 เทพเจ้าและศาลจีน ที่อยู่ในกลุ่มของศาลท้องถิ่น กลุ่มนี้เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นจีน แต่ศาลเจ้าตั้งอยู่ในรั้วเดียวกับศาลเจ้าปู่ และศาลหลักเมืองของคนท้องถิ่น เช่นศาลเจ้าพ่อกุดป่อง อ.เมือง จ.เลย และถือรวมเรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง” โดยศาลเจ้าจีนก็ใช้ชื่อนี้เช่นกัน แบบที่ 3 เทพเจ้าและศาลเจ้าจีนที่ผสมกลมกลืนเข้ากับท้องถิ่น กลุ่มนี้เชื่อว่าเทพเจ้าของตนเป็นผีท้องถิ่น แต่ตนก็นับถือ เพราะบรรพบุรุษ นำพาปฏิบัติ แต่ศาลเป็นศาลเจ้าจีน และรูปเคารพแบบจีน เพื่อให้คนจีนได้กราบไหว้ เช่นศาลเจ้าปู่ กุดเป่ง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด

คำสำคัญ (Keywords) :เทพเจ้าจีน (Chinese God) ศาลเจ้า (joss house) ผีท้องถิ่น (Local Ghost)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	1
การเข้ามาของคนจีน	1
การสร้างฐานะของคนจีน	3
หอบีและความเชื่อของคนท้องถิ่น	4
ความเชื่อของคนจีนในเมืองไทย	5
ศาลเจ้าปู่กับความเป็นจีนในอีสาน	6
ลักษณะเด่นของเทพเจ้าและศาลเจ้าในอีสาน	7
สรุป	12
บรรณานุกรม	13
ประวัตินักวิจัย	15

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 ศาลเจ้าร้อยเอ็ด	8
ภาพที่ 2 ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง	9
ภาพที่ 3 ศาลจีนและศาลของคนท้องถิ่นอยู่ที่เดียวกัน	9
ภาพที่ 4 ศาลเจ้าพ่อลำปลายมาศ	10
ภาพที่ 5 ศาลเจ้าปู่กุดเป่งของคนท้องถิ่น	11
ภาพที่ 6 ศาลเจ้าปู่กุดเป่งของคนจีน	11
ภาพที่ 7 ศาลเจ้าพ่อปู่ตา อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ	12

บทนำ

อีสานเป็นสังคมเกษตรกรรมแต่ดั้งเดิมจวบจนปัจจุบัน จึงมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความผูกพันนี้นำไปสู่การเกิดประเพณีนับถือผี ที่ช่วยเหลือ และปกป้องรักษาบ้านเรือนและผู้คนให้อยู่อย่างร่มเย็น ทั้งช่วยให้เกิดการเคารพกฎกติกาของชุมชนและสังคม อย่างกรณีผีป่าที่ช่วยรักษาป่า กติกานี้แพร่ขยายไปยังคนนอกที่เข้ามาอยู่ในชุมชนคนท้องถิ่น อย่างคนจีนด้วย

คนจีนเข้ามาในอีสานมาช้านาน เมื่อคนจีนเหล่านี้เข้ามาได้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และต่อสู้ดิ้นรนในแผ่นดินใหม่ของตน จนสามารถตั้งตัว สร้างฐานะ และความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัวที่ตนสร้างขึ้นในแผ่นดินใหม่ได้ การต่อสู้และปรับตัวของชาวจีน ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างจีนและท้องถิ่นขึ้น ที่เห็นเด่นชัด คือความเชื่อเรื่องผีเจ้าปู่ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ จนมีการสร้างศาลเจ้าเงินสำหรับเจ้าปู่ขึ้นมากมายในอีสาน

การเข้ามาของคนจีนในอีสาน

เรื่องการเข้ามาของคนจีนในอีสาน มีเอกสารงานวิจัยหลายฉบับที่ได้รวบรวมไว้ สรุปได้ดังนี้

1. การเข้ามาของคนจีนก่อนการสร้างทางรถไฟ สายกรุงเทพ-นครราชสีมา

งานเขียนหลายชิ้นได้กล่าวว่าคนจีนเข้ามานานแล้ว โดยกล่าวถึงในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน พ.ศ. 2447 (หม่อมอมรวงษ์ วิจิตร. 2506 : 22) ว่า “...คนพื้นเมืองเป่นไทย เป่นพื้น นอกจากไทยมีเขมร ส่วย แลลาว และมีชนชาวประเทศอื่น คือ ฝรั่งเศส พม่า ดองชู จีน เข้าไปอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก...”

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอีสานแล้ว มีหลักฐานว่า ในปีพ.ศ.2395 พระสุนทรราชวงศา (บุตร) เมืองยโสธร ได้ติดต่อการค้าขายที่เมืองนครราชสีมา และได้รับรองให้ชาวจีนมาตั้งร้านค้าขายที่เมืองยโสธรเป็นครั้งแรก (เดิม วิชาญพน กิจ. 2530 : 138) อย่างเมืองร้อยเอ็ด มีหลักฐานว่ามีคนจีนอยู่มาก่อนแล้ว จากกรณีที่อุปฮาด (สิงห์) จ้างจีนจั่นลอบแทงพระพิไชยสุริยวงศ์ (ดาดี) (เดิม วิชาญพน กิจ. เรื่องเดิม 192)

ก่อนที่จะมีการปฏิรูปมณฑลในหัวเมืองอีสาน การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก ภาคอีสานต้องอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก การติดต่อค้าขาย ส่วนมากติดต่อกันระหว่างเมืองสำคัญ ตามสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้ภาคอีสานมีความใกล้ชิดกับลาว ส่วนแม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำสาขาต่างๆในภาคอีสาน ต้องใช้การคมนาคมทางน้ำ และใช้ได้เฉพาะในช่วงฤดูฝน ถ้าเป็นฤดูแล้งน้ำจะตื้นเขิน จึงต้องใช้การคมนาคมทางบกช่วย

สำหรับการคมนาคมระหว่างเมืองหลวงกับภาคอีสานนั้น มีเส้นทางสำคัญอยู่ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่หนึ่ง เดินทางจากกรุงเทพ ตามแม่น้ำเจ้าพระยาถึงสระบุรี จากนั้นต้องเดินทางเกวียน ผ่านเทือกเขาแดงพระยาเย็นมายังเมืองนครราชสีมา จากเมืองนครราชสีมาจะมีเส้นทางติดต่อกับลาว 2 เส้นทาง เส้นทางแรก จากเมืองนครราชสีมาไปตามลำน้ำมูล ถึงเมืองอุบลราชธานี แล้วข้ามแม่น้ำโขงไปยังเมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วเดินทางขึ้นไปตามลำน้ำโขงไปยังเมืองเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง เส้นทางที่สอง เป็นทางบก คือเส้นทางจากเมืองนครราชสีมาเดินทางเกวียนไปทางเหนือสู่หนองบัวลำภูแล้วต่อไปยังเมืองหนองคาย จากนั้นแล่นเรือข้ามไปยังลำน้ำโขงขึ้นไปถึงเมืองเวียงจันทน์และเมืองหลวงพระบางได้

เส้นทางที่สอง เดินทางจากกรุงเทพ มาตามคลองแสนแสบ คลองบางนาจนถึงปราชินบุรี จากนั้นเดินทางบกไปยังรัฐประเทศ ศรีโสภณ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ซึ่งเป็นเส้นทางที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ใช้เป็นเส้นทาง เมื่อคราวไปจัดราชการหัวเมืองลาวกาว ในปีพ.ศ.2434 (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. 2542 : 3779)

การคมนาคมในอีสานมีผลต่อการเข้ามาของคนจีน และการค้าซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนจีนในอีสานด้วย

2.การเข้ามาของคนจีนหลังการสร้างทางรถไฟ (พ.ศ.2443)

งานวิจัยที่ได้กล่าวถึงการเข้ามายังอีสานของคนจีนในช่วงนี้ สรุปได้ดังนี้ ชาวจีนจะอพยพเข้ามายังอีสานมากในช่วงพ.ศ. 2461-2474) มีเส้นทางอพยพที่สำคัญ อยู่ 5 เส้นทาง (นงลักษณ์ ลิมศิริ. 2524 : 36) ได้แก่

เส้นทางแรก ไปทางอีสานใต้ ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ

เส้นทางที่สอง ชัยภูมิ ภูเขียว ชุมแพ

เส้นทางที่สาม ผ่านชนบท บ้านไผ่ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย

เส้นทางที่สี่ บ้านไผ่ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี

เส้นทางที่ห้า จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มาตั้งฐานอยู่แถบเมืองนครพนม สกลนคร

เส้นทางรถไฟสายกรุงเทพ-นครราชสีมา (โคราช) ทำสัญญาการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.2434 แต่มาแล้วเสร็จ เมื่อปี พ.ศ.2443 ทำให้การเดินทางจากกรุงเทพมาถึงอีสานได้สะดวกขึ้น และได้มีการขยายเส้นทางรถไฟให้มาถึงเมืองอุบลราชธานี โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กำหนดให้สร้างเส้นทางรถไฟสายนครราชสีมาถึงอุบลราชธานี ในปีพ.ศ.2462

การเปิดทางเดินรถไฟสายอีสานใต้ เริ่มจากวันที่ 1 พฤศจิกายน 2465 เปิดการเดินทางจากนครราชสีมาถึงสถานีท่าช้าง พ.ศ.2468 เปิดการเดินทางรถไฟจากสถานีท่าช้างถึงบุรีรัมย์ พ.ศ. 2469 จากสถานีบุรีรัมย์ถึงสถานีสุรินทร์ พ.ศ.2470 จากสถานีสุรินทร์ถึงสถานีหัวขัณฑ์ พ.ศ.2471

เปิดทางจากสถานีหัวทับทันถึงศรีสะเกษ และ พ.ศ.2473 เปิดทางจากสถานีศรีสะเกษถึงสถานีอุบลราชธานี (วารินชำราบ)

ส่วนเส้นทางรถไฟสายอีสานเหนือ กำหนดการก่อสร้างทางรถไฟระหว่างนครราชสีมาถึงขอนแก่น ในปีพ.ศ.2466 และในปีพ.ศ.2472 เปิดการเดินรถไฟจากสถานีชุมทางจิระถึงสถานีโนนสูง พ.ศ. 2474 เปิดทางจากสถานีโนนสูงถึงสถานีบัวใหญ่ พ.ศ.2476 เปิดทางเดินรถจากสถานีบัวใหญ่ถึงสถานีขอนแก่น พ.ศ.2484 เปิดทางการเดินรถจากสถานีขอนแก่นถึงสถานีอุดรธานี พ.ศ. 2499 เปิดการเดินรถจากสถานีอุดรธานีถึงสถานีหนองคาย (นาทา) และพ.ศ.2501 เปิดทางรถจากสถานีนาทาต่อไปจนถึงปลายทางริมน้ำโขง

นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างเพิ่มเติมจากสถานีแก่งคอยจนถึงสถานีไชยบาดาล จากสถานีไชยบาดาลถึงสถานีจัตุรัส และจากสถานีจัตุรัสถึงสถานีบัวใหญ่ และยังมีการขยายเส้นทางเดินรถไฟจากสถานีแก่งคอยถึงสถานีลำน้ำราชน และจากสถานีลำน้ำราชนถึงสถานีบัวใหญ่ด้วย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน. เรื่องเดิม. : 3785)

การขยายเส้นทางรถไฟของรัฐบาลในครั้งนี้ส่งผลต่อการคมนาคมสะดวกรวดเร็ว พร้อมกันนี้ ยังเป็นการกระจายคนจีนไปสู่ภาคอีสานตามเส้นทางรถไฟด้วย เพราะรัฐบาลใช้แรงงานคนจีนในการสร้างทางรถไฟ พร้อมกับอนุญาตให้คนจีนเข้าไปตั้งหลักแหล่งยังเมืองใหม่ที่รถไฟไปถึงด้วย (พรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ. 2529: 88)

การสร้างฐานะของคนจีน

หลังจากที่ชาวจีนเข้ามาและแพร่กระจายไปทั่วอีสาน อาชีพหลักที่คนจีนทำ คือการค้าขาย ในกรณีที่คนจีนเหล่านั้นมีญาติพี่น้องเข้ามาอยู่ในอีสานก่อนแล้ว แต่ในบางคนที่เข้ามาเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟ เมื่อมีเงินเก็บจึงได้ขยับฐานะตนเองขึ้นมาประกอบอาชีพค้าขายด้วยเช่นกัน

การค้าขายของคนจีนในช่วงแรก เป็นการค้าขายของเบ็ดเตล็ด เร่ขายสินค้าตามหมู่บ้าน พร้อมกับรับซื้อของป่าจากชาวบ้าน ได้แก่ กล้วย ทุเรียน ข้าวเปลือก เป็นต้น โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้าน เช่น สับ ฝ้าย ด้าย เข็มเย็บผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ กระดาษขนวน ดินสอหิน ไม้จุกไฟ ปลาทุเค็ม ผักคอง ผลไม้เค็ม เป็นต้น และนำสินค้าเหล่านั้นส่งขายยังเมืองใหญ่ เช่นบ้านไผ่ โคราช ก่อนเข้ากรุงเทพฯ จากคำกล่าวปาฐกถา เรื่องสภาพเมืองมหาสารคามของผู้แทนราษฎร ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง ในปีพ.ศ.2477 ได้กล่าวถึงสภาพการค้าในอดีตว่า “ก่อนหน้านี้ การค้าขายที่ติดต่อกันมากที่สุด คือการติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา พ่อค้าในเมืองซึ่งโดยมากเป็นชาวจีน คอยรับซื้อข้าว ครั้ง ใหม สัตว์พาหะมีสุกรเป็นต้นรวบรวมได้มากมายแล้วจึงส่งมาขายให้พ่อค้าที่นครราชสีมา แล้วก็ซื้อสินค้าจากนครราชสีมากลับไปขายให้แก่ชาวพื้นเมืองอีกต่อหนึ่ง” (ม.ป.ป..2539 : 119)

จากการค้าคนจีนบางรายขยับฐานะขึ้นมาเป็นเจ้าของโรงสี ส่งข้าวไปขายยังเมืองใหญ่ การค้าขายทำให้เกิดตลาด และทำให้เมืองในอีสานมีการเติบโต โดยเฉพาะเขตอำเภอเล็กๆ เมื่อรัฐบาลอำนวยความสะดวกด้วยการสร้างถนนเชื่อมเมือง ทำให้การสัญจรไปมาสะดวกขึ้น เกิดการอพยพโยกย้ายผู้คนจากอำเภอเมืองสู่อำเภออื่นๆ เกิดการขยายตัวของอำเภอเล็กๆ ขึ้น เช่น อำเภอโพธิ์ทอง ในจังหวัดร้อยเอ็ด คนจีนได้เข้าไปยังเมืองใหม่ๆ เกิดตลาดขึ้น ทำให้ท้องถิ่นเกิดการเติบโต พร้อมกับการสร้างฐานะที่มั่นคงของคนจีนยิ่งขึ้น

จากความมั่นคงทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น เมื่อรัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการบริหารบ้านเมืองตามหลักการประชาธิปไตย ลูกจีนอพยพซึ่งมี 2 สัญชาติแต่กำเนิด เนื่องจากกฎหมายไทยกำหนดว่าคนทุกคนที่เกิดบนแผ่นดินไทยจะต้องเป็นคนไทยโดยกำเนิด ไม่ว่าคนนั้นจะมีบิดามารดาเป็นคนชาติใดก็ตาม แต่ในขณะที่กฎหมายจีนซึ่งออกมาในสมัยราชวงศ์ชิง ได้กำหนดไว้ว่าคนจีนไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน หรือถูกเกิดในแผ่นดินใด ก็ต้องได้รับสัญชาติจีนตามบิดามารดา เพราะฉะนั้นลูกจีนที่เกิดก่อนปีค.ศ.1955 จึงมี 2 สัญชาติโดยปริยาย

เมื่อลูกจีนที่เกิดในประเทศไทยมีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งตามหลักประชาธิปไตย ทำให้ลูกจีนอพยพเหล่านี้ได้รับการเลือกตั้งมาเป็นผู้แทนราษฎร เช่นนายอนุรักษ์ จูริมาศ สส.ร้อยเอ็ด, นายประสิทธิ์ ตั้งศรีเกียรติกุล สส.บุรีรัมย์, นายสุชาติ โชคชัยวัฒนากร สส.มหาสารคาม, นายปวิณ แซ่จิ่ง สส.ศรีสะเกษ เป็นต้น พร้อมกับการสร้างเครือข่ายทางการเมืองของกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งมาก่อนหน้านี้

จากฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่ชาวจีนเหล่านี้มีในท้องถิ่น จนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำในการบริหารประเทศและท้องถิ่น ลูกหลานจีนอพยพได้สร้างการรวมกลุ่มทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่นสมาคมพ่อค้าจังหวัดเลย ตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2514 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือกันในการค้าและทำกิจกรรมเพื่อสังคม เช่นการทำนุบำรุงศาลเจ้าพ่อกุดป่อง ศาลหลักเมือง การแจกผ้าห่มช่วยเหลือชาวบ้านที่อยู่ชนบทห่างไกล ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมร่วมกับมูลนิธิชาวจังหวัดร้อยเอ็ด (ธัญพร ประชุม, 2551 : 55)

กรณีจังหวัดศรีสะเกษมีสมาคมแซ่ได้แก่ ชมรมตระกูลตั้งศรีสะเกษ ตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2529 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือกันในกลุ่มตระกูลตั้ง และช่วยเหลือสังคม และชมรมตระกูลจิ่ง ตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2535 วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือกันในกลุ่มของตนและช่วยเหลือสังคม (วรเทพ สันติวรรักษ์, 2542 : 35-36)

ห่อผีและความเชื่อของคนท้องถิ่น

ความเชื่อเรื่อง “ผี” ผูกพันกับสังคมไทยมาช้านาน โดยเฉพาะสังคมอีสาน ที่มีคนหลากหลายชาติพันธุ์ คนอีสานเชื่อว่าผีมีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มที่คอยปกป้องคุ้มครองภัยพิบัติให้

มากถ้ารายตลอดจนดูแลชุมชนให้เกิดสันติสุข ในขณะเดียวกันก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อน หากผู้ใดละเมิดหรือขาดความยำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาในชุมชน ฝิเหล่านี้ได้แก่ ฝิเจ้า ฝินาย ฝิบ้าน ฝิเรือน ฝิเจ้าที่ ฝิปู่ย่า ฝิตายาย ฝิมหัศจรรย์ ฝิหลักเมือง ฝิฟ้า ฝิดิน ฝิผด ฝิหมอ ฝิเจ้าปู่ หลุบตา หรือฝิที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ส่วนฝิอีกกลุ่ม คือฝิรายที่คอยทำลายล้าง เบียดเบียน ก่อความวุ่นวายสับสนให้เกิดโทษภัยอยู่เนืองๆ เช่นฝิปอบ ฝิเปรต ฝิห่า เป็นต้น

คนอีสานมีอาชีพดั้งเดิมคือเกษตรกรรม ทำให้ชาวอีสานผูกพันกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างมาก ฝิจึงมีอิทธิพลต่อชาวอีสานทั้งการงานและการดำรงชีพ เมื่อชาวอีสานจะทำกิจอันใดจึงต้องบอกกล่าวผีตลอด จากความเชื่อนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอีสาน

สังคมเกษตรที่ต้องพึ่งธรรมชาติในการสร้างผลผลิต ทำให้ชาวอีสานเคารพธรรมชาติ เวลาจะลงนา ปลุกข้าวต้องบอกกล่าวผีประจำนา ก่อนเวลาจะเข้าป่าเก็บของป่าต้องขออนุญาตผีที่ดูแลป่า ก่อนเสมอ ผิที่ชาวอีสานให้ความเคารพศรัทธามากที่สุด น่าจะเป็น “ผีปู่ตา” ที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษ หรือถือว่าเป็นผีเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน ที่คอยปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข คนอีสานจะสร้างศาลไม้เล็กๆ ในที่ดอน น้ำท่วมไม่ถึง และอยู่ในป่าทึบให้ท่านพำนักร หรือที่เรียกว่า ดอนปู่ตา และจะมีพิธีกรรมเลี้ยงผีทุกเดือน 6 แรกของปี บางหมู่บ้านเลี้ยงผีในเดือน 3 ด้วย พร้อมกับของเซ่นไหว้ มีอาหารคาวหวาน โดยมีเฒ่าจ้ำ หรือชะจ้ำ เป็นคนติดต่อกับเจ้าปู่ (บุญยงค์ เกศเทศ ในเว็บไซต์ชัยภูมินิวส์)

บางชุมชนมีความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ ตัวอย่างเช่นเจ้าพ่อกุดป่อง เจ้าปู่กุดเป่ง ที่เป็นเจ้าที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข คนในท้องถิ่นให้ความเคารพ เมื่อคนจีนเข้ามา คนจีนก็ให้ความเคารพศรัทธาเจ้าที่ของคนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน จนเป็นที่มาของการเกิดศาลเจ้าจีนขึ้น

ความเชื่อของคนจีนในเมืองไทย

คนจีนมีความเชื่อเรื่อง “ผี” เช่นเดียวกับคนอีสาน คือมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผิทั่วไปที่ให้ได้ทั้งคุณและโทษ คือวิญญาณ และผิชั้นสูง คือเทพเจ้าที่อยู่บนสวรรค์ จากผิที่มีปรัชญาจากนักปราชญ์อย่างขงจื้อ เหลาจื้อ (เต๋า) และพุทธศาสนาที่หล่อหลอมความคิด ความเชื่อเหล่านี้ให้กลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวจีนปฏิบัติสืบทอดกันมา

ประเพณีต่างๆของชาวจีนจะต้องมีการไหว้บรรพบุรุษ วิญญาณ และเทพเจ้าทุกครั้ง และไม่ว่าชาวจีนจะไปอยู่ที่ใด วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อนี้ก็ยังคงนำไปปฏิบัติด้วยดี เช่นเดียวกับชาวจีนในเมืองไทย การไหว้ผิของชาวจีนจะมีทั้งการไหว้ที่บ้าน ซึ่งที่บ้านชาวจีนจะมีการตั้งศาลเล็กๆ ที่เรียกว่าศาลตั้งอุเอียะ เป็นเจ้าที่ของบ้าน บางบ้านอาจจะมีการตั้งศาลสำหรับเทพชั้นสูง เช่น ปึงเถ่ากง เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่กวนอิมด้วย นอกจากนี้ยังมีการไหว้เทพเจ้าที่ศาลเจ้า ซึ่งประเพณี

ต่างๆของจีนนี้ ชาวจีนต้องปฏิบัติทั้งภายในบ้านและที่ศาลเจ้าด้วย การไหว้เจ้าของชาวจีนในเมืองไทยในรอบปีจะมีเทศกาลไหว้เจ้าอยู่ 8 ครั้ง คือ

ไหว้ครั้งที่ 1 คือ เทศกาลตรุษจีน เรียกว่า	ง่วงตั้งโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 2 คือเทศกาลชวมนา "	ง่วนเซียวโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 3 คือเทศกาลเซ็งเม้ง "	เซ็งเม้งโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 4 คือเทศกาลขนมจ้าง "	โหงวเหว่ยโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 5 คือไหว้สารทจีน "	ตงง่วงโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 6 คือไหว้พระจันทร์ "	ตงชิวโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 7 คือไหว้ขอบคุนเจ้า "	ตงโจ้ย
ไหว้ครั้งที่ 8 คือไหว้สิ้นปี "	ก๊วยนี้โจ้ย

นอกจาก 8 เทศกาลนี้แล้ว บางบ้านยังมีวันไหว้พิเศษกับเจ้าบางองค์ที่เคารพศรัทธา คือ ไหว้วันเกิดของเทพดาฟ้าดิน ที่เรียกว่า ทิงกแซ ซึ่งตรงกับวันที่ 9 เดือน 1 ของจีน ไหว้อาเนี้ยแซ คือวันเกิดของเจ้าแม่กวนอิม ปีหนึ่งมี 3 ครั้ง คือวันที่ 19 เดือน 2, วันที่ 19 เดือน 6, วันที่ 19 เดือน 9 ของจีน ไหว้เป๊ะกแซ ตรงกับวันที่ 14 เดือน 3 ของจีน ไหว้เทพดาผืนดิน หรือไหว้ไต้ตี่ซึ่งตรงกับวันที่ 29 เดือน 3 ของจีน ไหว้อาพั้ว คือพ่อชื่อแม่ชื่อผู้คุ้มครองเด็ก หรือ อาพั้วแซ ตรงกับวันที่ 7 เดือน 7 ของจีน และไหว้เจ้าเตา หรือ ไหว้เจ้าซึ้ง ตรงกับวันที่ 24 เดือน 12 ของจีน (จิตราก่อนนทเกียรติ, 2540 : 16-17)

จากความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้าทำให้เกิดการสร้างศาลสำหรับเทพเจ้าขึ้น ศาลที่คนจีนนิยมสร้างมากที่สุดและคนจีนนับถือมากที่สุด คือศาลปูนเถ่ากง ภาษาจีนกลางจะเรียกว่า เป็นโถวกง มีการกล่าวถึงประวัติของเทพเจ้าองค์นี้แตกต่างกัน แต่สรุปได้ว่า ปูนเถ่ากงเป็นเทพเจ้าประจำท้องถิ่นหรือเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งเขต (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2533 : 70) คนอีสานมักสร้างศาลและรูปเคารพของปูนเถ่ากงมา ซึ่งเป็นเทพประจำถิ่นชาย-หญิงในศาลเจ้า และบางศาลอาจมีเทพเจ้าจีนองค์อื่น เช่น เทพเจ้าไซ่ลึงเอี้ย (เทพเจ้าแห่งโชคลาภ) เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

ศาลเจ้ากับความเชื่อเป็นจีนในอีสาน

ความเชื่อเรื่องปูนเถ่ากงมามีอิทธิพลมากในอีสาน จะสังเกตได้ว่าในศาลเจ้าจีนจะมีรูปเคารพของเทพเจ้าทั้ง 2 องค์นี้เป็นองค์ประธานของศาลเสมอ

ในปี พ.ศ. 2462 มีการสำรวจจำนวนประชากรตามเชื้อชาติในภูมิภาคที่ราบสูงโคราช พบว่าจำนวนชาวจีนในนครราชสีมา มีจำนวน 4,175 คน ในอุบลราชธานี จำนวน 882 คน ในร้อยเอ็ด 515 คน และในอุดรราชธานี 655 คน ชาวจีนส่วนมากอาศัยอยู่หนาแน่นที่จังหวัดนครราชสีมาและ

อุบลราชธานี โดยเฉพาะจีนแต้จิ๋ว โดยเฉลี่ยร้อยละ 70 ของประชากรที่เป็นชาวจีน ส่วนจีนแคะเป็นอันดับสอง มีร้อยละ 15 (กฤษฎา พิณศรีและชรินทร์ อิงพงษ์พันธ์, 2548 : 64) จำนวนประชากรจีนเหล่านี้น่าจะเป็นจำนวนของชาวจีนอพยพที่ยังถือใบต่างด้าวอยู่ ซึ่งเมื่อจีนอพยพเหล่านี้แต่งงานกับคนท้องถิ่น ลูกที่เกิดในเมืองไทยก็จะถือสัญชาติไทย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม จำนวนประชากรจีนก็ยังไม่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภาคอีสาน

จากจำนวนประชากรที่มีไม่มากนัก และยังกระจายไปยังเมืองต่างๆ ทำให้ชาวจีนในแต่ละเมืองมีน้อยไปอีก ชุมชนจีนในอีสานจึงมักจะอยู่กระจุกตัวในเขตอำเภอเมือง ซึ่งเป็นแหล่งการค้าและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัด เมื่อชาวจีนที่มีจำนวนน้อยและอยู่ในเขตนอกอำเภอเมือง ชาวจีนเหล่านี้จึงอยู่ร่วมกับคนท้องถิ่น แต่มีวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากคนท้องถิ่น กล่าวคือ คนจีนยังคงมุ่งสร้างฐานะของตน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบจีน ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนจีนในอีสานยังคงมีการจัดงานประเพณีตามแบบเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่นการจัดประเพณีงานจ๊ว ซึ่งเป็นประเพณีการไหว้ขอบคุณเจ้า (ตังโจ้ย) เป็นการไหว้ขอบคุณเทพเจ้าที่คุ้มครองตนและครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุขมาตลอดปี โดยมีการนำหรรสพจ๊วมาแสดงต่อหน้าเทพเจ้าของคนจีนอีสาน ซึ่งคือเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่า ในงานนี้นอกจากมีหรรสพจ๊วแล้ว ยังมีหมอลำ ลิเก หนังกลางแปลง เพื่อสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้มาร่วมงานที่ไม่ใช่คนจีนด้วย หรือบางประเพณีกำลังจะหายไป เช่นประเพณีไหว้พระจันทร์ เป็นต้น (บางพื้นที่ประเพณีนี้หายไปแล้ว)

เมื่อคนจีนมีจำนวนน้อยในเขตนอกอำเภอเมือง ประกอบกับความเชื่อในเรื่องผี หรือเจ้าที่ประจำท้องถิ่นของคนจีน ทำให้คนจีนที่อยู่นอกเขตเมือง บางพื้นที่นับถือผีตามแบบคนท้องถิ่น ซึ่งคนท้องถิ่นจะนับถือผีปู่ตา หรือผีประจำท้องถิ่น คนจีนบางอำเภอก็จะให้ความเคารพนับถือผีปู่ตา หรือผีประจำท้องถิ่นของคนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน โดยมีความเชื่อว่า เมื่อคนเข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากินในเขตของท่านก็ต้องเคารพนับถือเจ้าที่ประจำเขตนั้นๆ แต่ในขณะเดียวกัน ในเขตอำเภอเมืองบางจังหวัด เช่นร้อยเอ็ด มหาสารคาม มีเทพเคารพปูนเถ่ากงม่าเช่นกัน แต่เทพเจ้าปูนเถ่ากงม่าของพวกเขา เป็นเทพเจ้าที่มาจากเมืองจีน โดยคนจีนอัญเชิญมาเพื่อมาปกป้องคุ้มครองคนจีนที่เข้ามาอยู่ในแผ่นดินใหม่ โดยไม่เกี่ยวข้องกับผีท้องถิ่น (นาริรัตน์ ปรีสุทธีวุฒิพร, 2546 : 41)

ลักษณะเด่นของเทพเจ้าและศาลเจ้าในอีสาน

ความเชื่อที่ชาวอีสานมีต่อเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่า และการที่คนจีนนิยมสร้างศาลเจ้าตามแบบสถาปัตยกรรมจีน พร้อมรูปเคารพและมีเทพเจ้าจีนอื่นๆด้วย ทำให้ศาลเจ้าของคนจีนในอีสานมีลักษณะเด่นและน่าสนใจ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นทั้งความคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์ที่คนจีนมีต่อคนท้องถิ่นด้วย

ลักษณะเด่นของที่มาของเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่า, การสร้างศาลเจ้าเงินที่การคลุกคลีกับผีท้องถิ่น ทำให้สามารถแยกลักษณะความเชื่อของจีนอีสานได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

แบบที่ 1. เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินที่คงความเป็นจีน

ศาลเจ้านี้คนจีนกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่าอัญเชิญมาจากประเทศจีน และสร้างศาลเจ้าขึ้นมาโดยเฉพาะ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาลปู่ตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การปรับปรุงสร้างศาลเจ้าพ่องามเมือง ซึ่งจากเดิมเป็นศาลไม้ (เก้งเงิน) ในปีพ.ศ. 2470 ซึ่งคนจีนในมหาสารคามบอกว่าเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่าของตนอัญเชิญมาจากเมืองจีนเช่นเดียวกับปูนเถ่ากงม่าของอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ที่เดิมเป็นศาลลักษณะคล้ายตึกดินเล็กๆ บนถนนผดุงพาณิชย์ ถนนใจกลางเมืองร้อยเอ็ดสร้างขึ้นประมาณปีพ.ศ.2400 โดยเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่านี้ ชาวจีนกล่าวว่าบรรพบุรุษของพวกเขาอัญเชิญมาจากประเทศจีน ด้วยวิธีนำจี๊รูปใส่น้ำเต๋าลงเรือมาพร้อมกับคนจีนตอนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย (นารีรัตน์ ปริสุทธิวิฑูพร, 2546 : 31)

ศาลเจ้าเงินที่เกิดขึ้นเหล่านี้ มักถูกสร้างขึ้นภายในแหล่งที่อยู่อาศัยของคนจีน หรือชุมชนคนจีน การที่คนจีนสามารถสร้างศาลเจ้าเงินขึ้นมาได้นั้น สะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนที่ใหญ่และเข้มแข็ง ซึ่งรวมถึงระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงที่ทำให้คนจีนสามารถแสดงการมีตัวตนความเป็นจีนในสภาพแวดล้อมของคนอีสานได้

ภาพที่ 1 ศาลเจ้าร้อยเอ็ด

แบบที่ 2. เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินที่อยู่ในกลุ่มของศาลท้องถิ่น

ศาลเจ้าเงินลักษณะนี้ ชาวจีนกลุ่มนี้บอกว่าเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่าของเขาเป็นเทพเจ้าเงิน อยู่ในศาลเจ้าเงิน แต่ศาลเจ้านี้จะอยู่ในอาณาบริเวณรั้วเดียวกันกับศาลของคนท้องถิ่น เมื่อเวลามีเทศกาลไหว้เจ้าของคนจีน คนจีนก็จะไหว้ศาลของคนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง

ที่อำเภอเมืองจังหวัดเลย เทศกาลตรุษจีน คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่จังหวัดเลยจะมาไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อกุดป่องและศาลหลักเมือง (ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2551)

ในอาณาบริเวณศาลเจ้าพ่อกุดป่อง จะมีอยู่ 3 ศาล คือศาลเจ้าพ่อกุดป่องของคนท้องถิ่น ศาลเจ้าจีน และศาลหลักเมือง ซึ่งศาลเจ้าจีนถูกสร้างขึ้นโดยสมาคมพ่อค้าจังหวัดเลย เมื่อปีพ.ศ.2514 และขอมาสร้างบนพื้นที่ด้านข้างของศาลเจ้าพ่อกุดป่องของคนท้องถิ่น และให้ชื่อด้านหน้าว่า “ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง” (ณัฐธิดา เอกนพพระและคณะ, 2553 : 19) ต่อมาในปีพ.ศ.2523 นายทองคำบานชื่น ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยได้ดำริให้มีการสร้างศาลหลักเมือง เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งจังหวัดขึ้น ศาลนี้ก็ได้รับการสร้างอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันเช่นกัน และตั้งชื่อศาลนี้ว่า “ศาลหลักเมือง” แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในอาณาบริเวณนี้ทั้งหมด ชาวบ้านจะเรียกรวมกันว่า “ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง”

ภาพที่ 2 ศาลเจ้าพ่อกุดป่อง

ภาพที่ 3 ศาลจีนและศาลของคนท้องถิ่นอยู่ติดกัน

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือศาลเจ้าพ่อลำปลายมาศ ที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ แต่เดิมมี 2 ศาลอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน คือศาลเจ้าปู่เถ่ากง และศาลเจ้าปู่เจ้าย่า ของคนท้องถิ่น ต่อมาในปี พ.ศ.2500 มีการสร้างศาลเจ้าขึ้นใหม่ จึงได้อัญเชิญเจ้าปู่เจ้าย่าเข้ามาอยู่รวมกันในศาลจีน พร้อมกับเพิ่มปู่เถ่ามานั่งเคียงข้างปู่เถ่ากง มีเทพเจ้ากวนอู (เทพเจ้าแห่งการค้าและความซื่อสัตย์) เทพเจ้าฮวยตี้เอี้ย (เทพเจ้าแห่งไฟ) และเทพเจ้าไซ่สั้งเอี้ย (เทพเจ้าแห่งเงินตราหรือเทพเจ้าแห่งโชคลาภ) มาประทับอยู่ในศาลด้วย และจากการสัมภาษณ์เถ่านั้งในงานวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของร.ศ. พรพรรณ จันทโรนานนท์ ได้กล่าวว่า เถ่านั้งคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่ามีชาวลาวไปเข้าทรงแล้วถามเจ้าปู่เจ้าย่า จึงทราบว่าเขาไม่พอใจเลยที่อยู่ร่วมกับเทพเจ้าของชาวจีน เพราะไม่มีลูกหลานชาวลาวมาเซ่นไหว้ และไม่เคยจัดพิธีกรรมตามแบบของชาวพื้นถิ่นเลย (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2551 : 233-234)

ภาพที่ 4 ศาลเจ้าพ่อลำปลายมาศ

ลักษณะการสร้างศาลเจ้าเงินและความเชื่อของคนท้องถิ่นอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน สันนิษฐานว่าชุมชนจีนเดิมอาจไม่ใหญ่นัก และอยู่ร่วมกันกับคนท้องถิ่น หรืออาจจะมีเชื้อร่วมกับคนท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนทั้ง 2 กลุ่มด้วย อย่างกรณีศาลเจ้าพ่อลำปลายมาศ ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของคนจีนที่มีต่อความเชื่อในท้องถิ่นประกอบด้วย

ลักษณะที่ 3. เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินที่ผสมกลมกลืนเข้ากับท้องถิ่น

ศาลเจ้าลักษณะนี้ คนจีนมีความเชื่อว่าเทพเจ้าปูนเถ่ากงม่าคือองค์เดียวกับผีปู่ตาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำท้องถิ่นของคนอีสาน ตัวอย่างเช่น ศาลเจ้าปู่ดู่เป่ง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ศาลเจ้าปู่ดู่เป่งในอำเภอโพธิ์ทองนี้ มีอยู่ 2 ศาล คือศาลนอก ศาลเจ้าปู่ของคนท้องถิ่น และศาลในเป็นลักษณะศาลเจ้าแบบจีน ซึ่งอยู่ในเขตชุมชนจีน คนจีนเชื่อว่าเจ้าปู่เป็นคนท้องถิ่น แต่ก็ให้ความเคารพ เพราะบรรพบุรุษให้ความเคารพเรื่อยมา แต่การสร้างศาลเจ้าขึ้นมาใหม่ตามแบบสถาปัตยกรรมจีนในปี พ.ศ.2526 เพื่อความสะดวกเท่านั้น ในขณะที่ศาลเดิมซึ่งเป็นของคนท้องถิ่นจะอยู่นอกเมืองออกไป ซึ่งเรียกว่าศาลนอก ในศาลเจ้าใหม่ของคนจีนนี้จะมีรูปเคารพปูนเถ่ากงม่า เทพเจ้าแห่งโชคลาภ เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่เทียนโฮ่ว ที่คนโพธิ์ทองเรื่องเทพเจ้าเหล่านี้เพื่อความเป็นสิริมงคลของพวกตน สำหรับเรื่องการอัญเชิญเทพเจ้านั้น นายเสกสิทธิ์ กิจเวโรจน์ กรรมการศาลเจ้าหนึ่งในคณะกรรมการปรับปรุงศาลเจ้าได้กล่าวว่า ได้อัญเชิญมาจากศาลนอกของเจ้าปู่ทั้งสี่ โดยเทพเจ้าที่นำเข้ามานั้นถือว่าเป็นบริวารของเจ้าปู่ ไม่ได้คิดว่าเป็นเทพเจ้าเงินจริงๆ เวลาไหว้ตรุษจีน และสารทจีน คนจีนบางคนจะไปไหว้ที่ศาลนอก เพราะถือว่าเป็นที่อยู่จริงของเจ้าปู่ แต่จะไหว้ศาลในก็ได้ เจ้าปู่จะรับทราบเอง (นาริรัตน์ ปริสุทธิวุฒิพร, เรื่องเดิม : 55-56)

ภาพที่ 5 ศาลเจ้าปู่กุตเป้งของคนท้องถิ่น

ภาพที่ 6 ศาลเจ้าปู่กุตเป้งของคนจีน

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ศาลเจ้าพ่อปู่ตา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ หรือที่ชาวจีนเรียกว่า ศาลเจ้าปึงเถ่ากง หรือปุนเถ่ากง เดิมเป็นป่ามีศาลเจ้าปู่ตา เป็นศาลาเล็กๆมุงด้วยหญ้าคา เป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนท้องถิ่น บูรณะครั้งแรก ในปีพ.ศ.2479 เปลี่ยนจากศาลมุงด้วยหญ้ามาเป็นห้องแถว ทาสีแดงมีรั้วรอบ ขนาดกว้างขึ้น บริเวณด้านข้างใช้เป็นที่พักของในงานจ๊ว บูรณะครั้งที่ 2 เป็นการบูรณะครั้งใหญ่ เมื่อพ.ศ.2535 โดยมูลนิธิศรีสะเกษสงเคราะห์ เป็นศาลเจ้าเงินที่สวยงาม (วรเทพ สันติวรรักษ์, 2542 : 103)

ภาพที่ 7 ศาลเจ้าพ่อปู่ตา อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

ศาลเจ้าลักษณะนี้ ศาลเจ้าปู่ของคนท้องถิ่นเป็นที่เคารพสักการะของคนจีน โดยคนจีนเชื่อว่าเทพเจ้าของตนก็คือเจ้าปู่ของคนท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งคนจีนเล่าว่าบรรพบุรุษนับถือเจ้าปู่ของคนท้องถิ่นเรื่อยมา ลูกหลานก็นับถือสืบต่อ ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าชุมชนจีนในกลุ่มนี้ คงจะมีไม่มาก จึงนับถือผีตามความเชื่อของคนท้องถิ่น เมื่อรุ่นลูกหลานมีฐานะจึงได้สร้างเป็นศาลจีน แต่ยังนับถือเจ้าปู่ตามแบบเดิม ซึ่งสะท้อนให้เห็นการผสมกลมกลืนความเชื่อของท้องถิ่นเข้าสู่วิถีแบบจีนได้อย่างดี

สรุป

เมื่อคนจีนเข้ามาในอีสานสร้างฐานะปรับตัวเข้าสู่ท้องถิ่น หลังจากที่คนจีนเริ่มมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง คนจีนเริ่มสนใจขยายบทบาทของตนเองสู่การเป็นผู้นำทางการเมือง ทั้งการเป็นนักการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่น คนจีนมีการรวมกลุ่มกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองทางธุรกิจของกลุ่มตน และมีการรวมกลุ่มกันทางสังคม เช่นการจัดงานจิว และงานมูลนิธิ เพื่อการกุศลต่างๆ ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าปู่เก่าแก่มา และศาลเจ้าเงินของคนจีนในอีสานมี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1.เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินที่คงความเป็นจีน กลุ่มนี้ศาลเจ้าจะอยู่ในชุมชนจีน และเทพเจ้าถูกอัญเชิญมาจากประเทศจีน 2.เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินอยู่ในอาณาบริเวณกับคนท้องถิ่น 3.เทพเจ้าและศาลเจ้าเงินที่ผสมกลมกลืนเข้ากับท้องถิ่น ลักษณะเทพเจ้าและศาลเจ้าเงินนี้ น่าจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงขนาดของความเป็นชุมชนจีนในสมัยอดีต พร้อมกับความเข้มแข็ง และความ

มันคงทางเศรษฐกิจของชุมชนจีน รวมทั้งฐานเศรษฐกิจของภาคอีสานได้ด้วย และจากลักษณะของชุมชน สามารถสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของความเป็นจีนที่แตกต่างกันได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

กฤษฎา พิณศรีและชรินทร์ อิงพงษ์พันธ์ . การปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีนภายใต้วัฒนธรรม

เขมรสุรินทร์. งานวิจัยเสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 2548

จิตรรา กอนันต์เกียรติ. ตั้งหนึ่งเกี้ยว. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2540.

ณัฐธิดา เอกนพพระและคณะ, ย้อนรอยตำนานเจ้าพ่ออุดป่อง. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2553.

เดิม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2530.

ธัญพร ประชุม. บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย . วิทยานิพนธ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 2552.

นงลักษณ์ ลิ้มศิริ. ความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ.2325-2445. วิทยานิพนธ์ เสนอต่อ

มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

นารินทร์ ปริสุทธุฒิพร. คนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำชี. โครงการวิจัยของ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2546.

บุญยงค์ เกศเทศ. ดอนปู่ตา : ป่าวัฒนธรรมอีสาน. ชัยภูมินิวส์.

http://www.chaiyaphumnews.com/index2.php?option=com_content&task=view&id=40

http://www.chaiyaphumnews.com/index2.php?option=com_content&task=view&id=40&pop=1&page=0&Itemid=24

พรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ. สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: ไทย

วัฒนาพานิช, 2529.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. “ปูนเถ่ากง เทพเจ้าท้องถิ่นของคนจีนในเมืองไทย แพร่หลายมากที่สุด”

ศิลปวัฒนธรรม 11,4 (กุมภาพันธ์ 2533) : 62-74

-----, การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน

ในจังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง ,2551.

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. ปาฐกถาผู้แทนราษฎร เรื่องสภาพจังหวัดต่างๆ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งพับ

ลิชชิ่ง จำกัด. 2539.

วรเทพ สันติวรรักษ์. วิถีชีวิตชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ. การศึกษาค้นคว้าอิสระเสนอต่อ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2542.

“ศาลเจ้าพ่ออุดรเมืองเลยศักดิ์ ไทยเชื้อจีนจูกลหลานไห้เจ้า” ผู้จัดการออนไลน์. 6 กุมภาพันธ์

2551. <http://www.boydream.com/manager-news-content.php?newid=14744>

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน, เล่ม 11. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย

ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.

อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม. “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” ประชุมพงศาวดารภาค 4 และประวัติ

ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพพระสารคามมณี

เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม , 8 มีนาคม 2506.

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล นารีรัตน์ ปริสุทธิวุฒิพร
Nareerat Parisuthiwuthiporn
คุณวุฒิ ปริญญาโท
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
หน่วยงาน ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ที่อยู่ 195/19 บ้านราชาวดี ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม
โทรศัพท์/โทรสาร 0869879563
E-mail address nareerat_09@yahoo.com